

Selfbemaagtiging as Instrument in die Bestryding van Armoede

Prof. P. Verster

Synopsis

Self-empowerment is a useful concept in the alleviation of absolute poverty in communities. Self-empowerment means that people can accept responsibility for their own situation and become involved in it in a new way. Since human beings are created in the image of God, they are called to be responsible before God. In Africa, this means that the individual must accept responsibility for his/her own future. Examples of positive self-empowerment can be found in the "Helpmekaar" movement and in the actions of the Rehauhetswe congregation of the Dutch Reformed Church in Africa. Writing a new story of self-empowerment is possible in Jesus Christ the Lord, and the church should take responsibility for empowering its members in this way.

1. Inleiding

Die bemaagtiging van armes is 'n veelkantige konsep en sluit ontwikkelingshulp, vennootskappe, programme en ander vorms van bystand in. In Afrika is al hierdie benaderings, asook talle ander, op die een of ander wyse en in die een of ander stadium reeds in die praktyk toegepas. Selfs 'n vlugtige oorsig van die huidige toedrag van sake in Afrika maak dit egter duidelik dat hierdie vorms van bemaagtiging op baie terreine misluk het (vgl. die oorsig van Van der Walt, 2003:41 e.v., asook *Economic development in Africa*, 2005:65 e.v.). Ontwikkelingshulp verdwyn dikwels in 'n bodemlose put sonder enige sigbare positiewe resultate. Regeerders verryk hulself en baie min of geen ontwikkelingshulp kom by die armstes van die armes uit nie. Korrupsie word deur Van der Walt (2003:401) as 'n stadig-bloeiende wond beskryf, as die grootste en gevaarlikste siekte wat regering in Afrika teister.

Vennootskappe wat met Westerse maatskappye gesluit word, lei dikwels daartoe dat hierdie firmas reuse-winste maak, sonder dat die gemeenskappe of lande waarbinne die multinasionale korporasies funksioneer genoegsaam baat vind by die sake-transaksies (*Economic development in Africa*, 2005:26 e.v.).

'n Verskeidenheid hulpprogramme is ook al in Afrika-lande in werking gestel. Dikwels word hierdie programme egter vanuit 'n Westerse oogpunt aangepak, wat beteken dat dit meestal tot mislukking gedoem is (Baaz, 2005:151).

Alhoewel daar die afgelope jare tekens van veel groter groei in Afrika is, bly dit steeds 'n kontinent wat worstel met die ontsaglike probleem van ongelooflike armoede. In hierdie verband skryf Randriamaro (2003:116):

Indeed, Africa is now the second most unequal region in the world, with per cent of total expenditure accruing to the richest 20 per cent of the population in 1998 compared to only 5 per cent accruing to the poorest 20 per cent. For the mass of the population, therefore, chronic poverty remains a daily reality, with 59 per cent of the rural population and 43 per cent of the urban population earning less than the internationally agreed poverty line of \$1 per day.

Ook in Suid-Afrika is armoede 'n ernstige probleem: 20 persent van die bevolking bevind hulle in 'n toestand van uiterste armoede (vgl. die oorsig van Zegeye & Maxted, c2005:11 e.v.; vgl. ook Aliber, 2002:2-5).

Hoe ernstig die probleem is word deur Van der Walt (2003:437) aangetoon:

The African continent has become more or less irrelevant in the world economy. It is not even any longer considered to be a cheap source of raw materials. Two thirds of the less developed countries in the world are in Africa. Investment in education has dropped by 25 % in the last ten years and health care by no less than 50%! About 10 000 children die daily because of malnutrition. Africa's foreign debt has increased faster than any other region in the 'Third World': from 6 billion US dollars in 1970 to 300 billion US dollars in 1993. In South Africa – one of the rich countries in the continent – more than 40% of the people live below the poverty line.”

Die wydverspreide voorkoms van armoede op ons vasteland en die daarmee gepaardgaande maatskaplike probleme noop ons om na antwoorde te soek in 'n poging om hierdie golf van verwoesting te probeer stuit.

2. Probleemstelling

Die onderliggende grondvraag in hierdie bydrae is of selbemaagtiging 'n rol kan speel in die bestryding van armoede (vgl. Thomas, 2000:10-16 vir

'n omskrywing van armoede wat meer behels as bloot 'n minimum inkomste). Voordat ons hierdie vraag kan beantwoord, moet ons onse eers die volgende vraag afvra: Is daar werklik iets soos selfbemagtiging? Kan dit daartoe lei dat mense self verantwoordelikheid vir hulle omstandighede aanvaar? Is dit inderdaad die taak van die kerk en ander instansies om mense te bemagtig sodat hulle 'n rol in die verbetering van hul omstandighede kan speel? Hierdie vrae moet indringend beantwoord word. Vanuit die outeur se studieveld, te wete die missiologie, wil hy 'n aantal moontlikhede ondersoek.

3. Selfbemagtiging

3.1 Selfbemagtiging en die toepassing daarvan

Wat is selfbemagtiging? Muller (in Tshenye, 1996:11) beskryf selfbemagtiging soos volg: “Self-empowerment is the ability of individuals to equip themselves with achievement motivation tools that they can apply for the rest of their lives.”

Selfbemagtiging hang saam met die oortuiging dat die mens oor die vermoë beskik om sy omstandighede te verbeter. In dié verband verwys Lewis e.a. (2003:132) na die moontlikheid dat 'n mens se kognitiewe en gedragsvaardighede deur selfbemagtiging ontwikkel kan word.

Ook die narratiewe werkswyse, wat vir gemeenskapsontwikkeling aangewend word, beklemtoon die waarde van selfbemagtiging in die skryf van die nuwe storie van die subjekte. Du Plessis (2004:89) stel dit soos volg: “In die praktyk behels dié werkswyse dat gepoog word om mense tot bemagtiging te laat beweeg, wat inhou dat hulle hul ware self kan word deur die ontwikkeling van nuwe alternatiewe stories waaraan hulle vrylik uitdrukking kan gee.”

Selfbemagtiging fokus veral op die aktivering van mense se eie intelligensie, ondervinding, intuïsie en kreatiwiteit om die organisasie of die gemeenskap waaraan hulle behoort, of hulle eie omstandighede, te verbeter (vgl. Lloyd en Berthelot, 1992:3).

Narayan e.a. (2002:14) noem dat die vermoëns van armes, hulle “assets and capabilities”, kan lei tot die ontginning van nuwe moontlikhede wat hulle tot voordeel kan strek.

Die vraag na selfbemagtiging het ook 'n antropologiese dimensie. Die vraag is of die mens self bemagtig kan word om vanuit sy of haar eie vermoëns daartoe te kom om verantwoordelikheid te neem vir sy/ haar omstandighede. Is dit werklik moontlik dat die mens onomwonde kan sê hy/ sy aanvaar verantwoordelikheid vir die wêreld waarin hy/ sy woon?

3.2 Die kerk en selbemaagtiging

Vanuit die perspektief van persone soos Kritzinger (1995:394-396), Swart (2003:417-424) en Nürnbergger (1999) gesien, verkry die kerk die nodige relevansie deur sy sosiale betrokkenheid. Wanneer die kerk as sosiale instrument in die gemeenskap funksioneer, kan dit armoede en sosiale krisis hanteer. So kan mense bemaagtig word en die kerk nuwe betekenis verkry. Kritzinger (1995:394) is van mening dat die kerk as godsdienstige gemeenskap juis betekenis verkry as dit betrokke is by die totale mens. Dit kan gedoen word deur uit te reik na die mens as sosiale wese.

Swart (2003:417-424) wys op die spanning tussen kerk en teologie en ontwikkeling. Sy groot beswaar is teen die veronderstelling dat die kerk vanuit 'n posisie van mag na die magteloses kan uitreik. Volgens hom is dit die rykes en hul ryk kerke wat tot nuwe insigte gebring moet word. Tussen ryk en arm moet 'n simbiose tot stand kom, sodat die probleem van armoede op 'n nuwe, vindingryke manier aangepak kan word. So 'n toedrag van sake kan eers 'n werklikheid word wanneer die rykes en hul kerke 'n heeltemal ander soort gewete ontwikkel.

Swart stel dit soos volg (2003:421):

The pragmatic debate's problematisation of a project approach to development suggests the need for the churches' closer affiliation with the NGOS sector in development rather than the opposite position of continued separation upheld in mainstream theology and theological church circles.

Swart (2003:424) wys verder daarop dat 'n besliste voorkeur aan die armes gegee, en dat die huidige wêreldstelsels afgewys moet word. Teen hierdie agtergrond moet die kerk 'n sosiale funksie vervul deur sy betrokkenheid by maatskaplike kwessies. Die politieke en sosiale implikasies van die bostaande benadering is duidelik, maar dit dra nie sonder meer by tot 'n nuwe besinning oor die diepgaande probleme van Afrika nie. Sosiale betrokkenheid by die gemeenskap is van groot belang, maar dis net so belangrik dat die individu geleer moet word om persoonlike verantwoordelikheid vir sy/haar omstandighede te aanvaar. Die groot uitdaging in Afrika is juis om in omstandighede waar sosiale programme telkemale misluk het op 'n nuwe wyse betrokke te raak by armoede. Dit is binne hierdie konteks dat die mens tot verantwoordelikheid voor God gelei moet word. Uiteraard is die sosiale en ekonomiese betrokkenheid van die kerk by die gemeenskap nie verkeerd nie. Die vraag is egter hoe daardie betrokkenheid verstaan moet word. Bemaagtiging van mense wat onder uiterste armoede gebuk gaan, stel nuwe eise aan die kerk. Die wesenlike aard van die bediening van die kerk mag egter nie prysgegee

word nie. Dit sluit die verbondenheid aan die Evangelie en die oproep tot verantwoordelikheid voor God in. Indien die kerk bloot 'n sosiaal-ekonomiese instrument sou word, sou dit sy relevansie verloor en nie werklik kon bydra tot die heil van Afrika nie.

Die kompleksiteit van die situasie word deur Van Niekerk (2002:121) aangedui. Hy wys daarop dat die onderlinge verhouding tussen verskeie faktore en sisteme 'n oorsaaklike rol in die verskynsel van armoede en die hantering daarvan speel. Volgens hom is armoede in Afrika die gevolg van die disfunksionele interaksie tussen veral tradisionele Afrika, die moderne Westerse wêreld en die omgewing (2002:122). Hy waarsku dat die kerk die komplekse problematiek kan vererger deur simplistiese opmerkings te maak oor prosesse waarvan die kerk self nie veel verstaan nie (2002:122). Hy glo dat die kerk 'n proses kan fasiliteer waarin die groot rolspelers aktief betrokke raak by die probleem (2002:123). Hy is ook van mening dat die kerk op die vlak van die gesin 'n verskil kan maak deur mense te inspireer om op grond van die beginsels van die Skrif 'n gesonde gesinslewe na te streef (2002:123-124).

Alhoewel De Gruchy (2003:36-39) ook glo dat die kerk sosiaal betrokke moet wees, wys hy daarop dat die individu self bemagtig moet word. Die feit dat die mens beeld van God is, plaas hom/haar in 'n unieke verhouding tot God en sy/haar medemens. De Gruchy (2003:38-39) is daarvan oortuig dat die kerk in sy teologie moet wegbeweeg van sy beoordeling/veroordeling van die toestand van armoede na betrokkenheid daarby.

3.3 Menslike verantwoordelikheid

Die teologiese vraag is natuurlik of daar hoegenaamd sprake van menslike verantwoordelikheid is, en of ons inderdaad kan praat van selfbemagtiging indien ons erken dat die mens grondig in sy/haar hart sondig is (Jonker, 1989:21 e.v., 34; König, 1983:77 e.v.; Heyns, 1978:164 e.v.). Die gereformeerde beskouing dat die mens ten diepste sondaar is, en dat die mens vanuit sy sonde nie self in staat is om enigiets by te dra tot sy saligmakende redding nie, staan vas (Jonker, 1989:77). Die mens word egter nooit deur hierdie sonde van sy menslikheid ontnem nie. Die mens is reeds in die tyd van die skepping deur God aangestel om oor die wêreld te heers en daardie skeppingsmatige roeping en taak het nooit verdwyn nie. Daarmee saam hang die potensiële herhumanisering van die arme wat onder uiterste omstandighede sy menswaardigheid kan behou of terugvind (Le Bruyns & Pauw, 2004:207).

God het die mens aangestel as verantwoordelike wese oor sy skepping. Heyns (1978:125-126) stel dit soos volg:

As beeld van God het die mens 'n *status* én 'n bestemming in hierdie wêreld. Uiteraard is dit nie net 'n statiese toestand nie, maar ook 'n dinamiese gebeure, dit wil sê die mens moet ook *word* wat hy *is* ... Daarom is die *hele* mens, sowel in sy *bestaanswyse* as in sy *handelswyse* beeld van God. In wat Hy *is* en in wat hy *doen*, bied hy 'n uitsig op God.

Met die sondeval het hierdie verantwoordelikheid nie verdwyn nie. God eis steeds verantwoordelikheid van mense (Jonker, 1989:198). Die vraag is nou: Watter rol kan selbemaagtiging in die nakoming van hierdie verantwoordelikheid speel? Die feit dat die mens antropologies beeld van God is, impliseer dat hy/sy 'n verantwoordelikheid het om deel te neem aan die ontwikkeling van die gemeenskap en die aktiwiteite van die wêreld rondom hom of haar. Kirk (1999:176) dui aan hoedat God in die skepping groot verantwoordelikheid aan die mens toeken. Dit bevestig die waarde wat aan die individu geheg kan word, soos Roscam Abbing (1974:118 e.v.) tereg aantoon.

Selbemaagtiging is dus teologies gesproke nie 'n vreemde konsep nie; dit is heeltemal in ooreenstemming met die gedagte dat die mens werklikwaar verantwoordelik voor God gestel is. Nel (1994:95) dui aan hoedat die gelowige gawes en opdragte van God ontvang. Hierdie verantwoordelikheid teenoor God sluit in dat die mens ook op verantwoordelike wyse teenoor hom- of haarself moet optree. Daar is 'n verdere belangrike element wat na vore kom: volgens die Nuwe Testament het die verlossing van God in Christus Jesus universele betekenis. Die verlossing in Christus is nie beperk tot enkeles nie; die verlossing is ruim en omvattend. Alhoewel dit duidelik is dat hierdie verlossing in Jesus Christus nie as universalisme verstaan moet word nie, is dit ook so dat dit as aanbod van universele heil vir die hele mensdom gesien moet word. Die verlossing in Christus wil die verantwoordelikheid van mense herstel, sodat selbemaagtiging vanuit Christus op 'n vanselfsprekende en natuurlike wyse hieruit kan voortvloei.

Dit is veral Bram van de Beek (1996:280 e.v.) wat aandui dat die mens moet besef dat hy/sy in die ruimte wat God skep, voor God moet leef. Die mens is beeld van God, maar bly skepsel. Van de Beek (1996:320) verduidelik soos volg:

Deze mensen zijn zo verschrikkelijk moeilijk te analyseren, in wat zij zijn, in wat zij zouden moeten zijn, in hun relatie tot God en Gods relatie tot hen, in hun uiteindelijke bestemming. Maar deze mensen zijn schepsel van God, het werk van zijn hand, geroepen door zijn woord, levend door zijn Geest. Wij zijn mensen van God. Deze mensen zijn tegelijk oneindig verantwoordelijk, voor elkaar en voor God.

Die mens moet sy/haar beperktheid besef, maar hy/ sy moet terselfdertyd daarvan bewus wees dat hy/sy God se beeldskap in die wêreld vertoon .

Die begrip “inkarnasie” speel ook ’n belangrike rol in die verstaan van hierdie opset waarin die mens voor God staan (Musasiwa, 1996:203). Jesus Christus se menswording het weer die ‘ja’ van God beklemtoon. In die ‘ja’ van God vir die mens kan daar ook opnuut met nuwe verantwoordelikheid voor God gelewe word. Die negatiewe word oorkom deur die inkarnasie van Christus wat die mens voor God herstel.

3.4 Selfbemagtiging en menslike verantwoordelikheid

Selfbemagtiging vanuit hierdie Christelike perspektief gesien, beteken dat mense verantwoordelikheid sal aanvaar vir hul lewens (insluitende hul werksomstandighede) en dat hulle iets daaraan sal doen. Maar nou wonder ’n mens oor die redelikheid van hierdie stelling. Kan mense wat in die uiterste vorm van armoede leef, enigiets aan hulle omstandighede doen?

Daar is die illustratiewe voorbeeld van die persoon wat te arm is om ’n visstok te koop sodat hy/sy geleer kan word hoe om vis te vang. Die persoon is so arm dat hy/ sy eers ’n vis sal moet kry net om die honger te stil (Van der Watt, 1992:24). Die probleem is egter nie opgelos nie; ons het geen waarborg nie dat so ’n persoon sal leer om vis te vang as hy ’n visstok kan bekom, dat hy in staat sal wees om werklik bo sy omstandighede uit te styg.

4. Die plek van selfbemagtiging in bemagtigingsinisiatiewe

Bemagtigingsinisiatiewe is, soos reeds gesê, belangrik in Afrika: Afrika kan nie maar net aan homself oorgelaat word nie. Maar aan die ander kant moet daar ook selfbemagtigings-inisiatiewe wees. Hierdie inisiatiewe in Afrika moet daartoe lei dat mense groter verantwoordelikheid vir hul eie lewens aanvaar. Bemagtigingsinisiatiewe behoort dus in te speel op die gedagte dat mense gehelp moet word om hulself te help. Sodanige programme loop dikwels skeef omdat die persone vir wie dit bedoel is, geen inspraak in die beplanning of toepassing daarvan het nie. Diegene wat in nood verkeer en dringend hulp nodig het, voel dus nie betrokke by die verskillende aspekte/fases van die bystandsprogramme nie. Selfbemagtiging moet daartoe lei dat mense ’n daadwerklike bydrae lewer tot hul eie opheffing.

5. Kan selfbemagtiging in Afrika slaag?

5.1 Is daar enige verwagting dat dit in Afrika kan slaag?

Hierdie is ’n moeilike vraag om te beantwoord, en ’n mens sal sake soos die volgende in ag moet neem by die formulering van ’n antwoord: die

verskillende kulture in Afrika; die ontwikkelingspeil op verskillende plekke in Afrika; die gewilligheid van Afrikane om self betrokke te raak by opheffingswerk; en hul vermoë om kulturele aanpassings/ spronge te maak sodat mense bemaagtig kan word. Die antwoord op die bostaande vraag sal dus wissel, ahangende van die omstandighede waarop dit betrekking het.

5.2 Die gevaar van fatalisme

In sy boek, *Rebuilding and reconstructing Africa*, wys Van der Walt (2003:39) op die gevaar van fatalisme binne die Afrika-konteks. Hierdie fatalisme word gevoed deur 'n kulturele oortuiging dat daar geen moontlikheid bestaan om self betrokke te raak en die eie omstandighede te verbeter nie. Hierteenoor stel Van der Walt die Christelike lewens- en wêreldbeskouing, naamlik dat transformasie/transendering van die kulturele wêreld wel moontlik is en dat dit uiteindelik daartoe kan lei dat mense bemaagtig word.

5.3 Geslaagde selbemaagtiging in Afrika

5.3.1 Die Helpmekearbeweging

'n Tipiese voorbeeld van selbemaagtiging is die Helpmekearbeweging wat onder Afrikaners ontstaan het. Die Helpmekearbeweging het bestaan uit verarmde mense wat hul omstandighede self wou verander. Na die Rebelle van 1914 was verskeie Afrikaners, veral in die Vrystaat, totaal deur die afloop en gevolge van die opstand verarm (Van Schoor, 1960:29 e.v.). 'n Volksbeweging, met die oogmerk dat verarmde mense (insluitende diegene wat deur die Anglo-Boereoorlog op hulle knieë gedwing is) verantwoordelikheid vir mekaar sou aanvaar, het ontstaan (Van Schoor, 1960:32 e.v.). Op 'n baie besondere wyse is bydraes gelewer deur mense wat self geen kans gehad het om deel van die groter ekonomie te word nie. Kestell (1918:11) meld dat 'n politieke oordeel oor die Rebelle nie gepas sou wees nie, en dat diepe medemenslikheid eerder gevolg het op die armoede; mense het mekaar ondersteun om die probleem te probeer oplos. Deur middel van skenkings het hulle daarin geslaag om hul opvoedingspeil te verhoog, en deur die verbetering van hul opvoeding, dit reggekry om 'n vastrapplek in die landse ekonomie te verkry.

Studente is ruimskoots ondersteun (Van Schoor, 1960:57). Vgl. hieronder:

1928	156 studente teen £26,004
1938	480 studente teen £45,803
1943	802 studente teen £65,835

Die Helpmekaarbeweging het, via 'n sterk emosie-belaaide oproep, die bevolking gemobiliseer om geslaagde opheffingswerk te doen. Die vraag is natuurlik onmiddellik of die potensiaal vir opheffing nie reeds bestaan het nie en bloot deur die Helpmekaarbeweging verwerklik is. Dit sal inderdaad erken moet word.

5.3.2 NGKA Rehauhetswe Mangaung (Vrystaatprovinsie)

Daar word soms van die veronderstelling uitgegaan dat die gemeenskappe in informele behuisinggebiede nie self tot bemagtiging kan oorgaan nie. Daar bestaan egter wel voorbeelde van gemeentes in sodanige gebiede wat in staat was om gemeenskappe te bemagtig om self iets aan hulle hagglike omstandighede te doen. Een so 'n voorbeeld is die barmhartigheidskommissie van die NGKA-gemeente Rehauhetswe wat uitgereik het na die armstes in hulle gemeenskappe en so die gemeenskap self mobiliseer het om betrokke te wees by opheffing (Verster, 2003:260). In die proses is huishoudings wat onder die uiterste armoede gebuk gaan, besoek. Voedselhulp en ander vorms van bystand is verleen. Die gemeente het self ook geld ingesamel wat benut is om die armes te help. Dit het uit die gemeente self gekom (Verster, 2003:260). Verskeie probleme het in die uitvoer van die projek voorgekom, maar die inisiatief het getoon dat wesentlike selfbemagtiging moontlik is.

5.4 Ondermyning van selfbemagtiging

Selfbemagtiging is uiters moeilik in lande waar 'n diktatoriale stelsel soos die Marxisme-Leninisme, wat aan mense voorskryf hoe hulle moet optree, voorkom. Die mens self kan nie veel doen aan sy/ haar omstandighede nie, aangesien sodanige onderdrukkende sisteem hom/haar sy/ haar inisiatief ontnem. Uiterste eksesse van globalisering kan eweneens tot verontmensliking lei en so die mens ontnem van geleentheid om self betrokke te raak by die verandering van sy/ haar omstandighede (Botman, 2004:319). Die strewe na selfbemagtiging is egter altyd die moeite werd: mense wat op hierdie wyse opgehef is, word steunpilare in hul gemeenskappe en produktiewe landsburgers.

In Suid-Afrika vóór die Tweede Wêreldoorlog het die moontlikheid wel bestaan om aan 'n mark-ekonomie, wat ten minste gedeeltelik vry was, deel te neem. Met die hulp van die Helpmekaarbeweging en sy klem op opvoeding is hierdie geleentheid in baie gevalle ten volle benut en is talle mense so bemagtig.

6. Eerlike selfondersoek

Die faktore in Afrika wat armoede veroorsaak, moet eerlik ontleed en oorweeg word. Kan die armoede en gebrek aan ontwikkeling in Afrika

slegs aan kolonialisme toegeskryf word? 'n Objektiewe ondersoek toon duidelik aan dat Afrika self baie min infrastruktuur en lae vlakke van ontwikkelingspotensiaal en opvoeding gehad het voordat dit met die Westerse beskawing in aanraking gekom het. Dit is in hoofsaak hierdie kontak met 'n gevestigde kultuur van buite Afrika wat tot die ontwikkeling gelei wat wel op die kontinent voorkom (vgl. Van der Walt, 2003:10 e.v. oor die positiewe en negatiewe elemente van kolonialisme). Al die skuld vir die ellende van Afrika kan nie maar sonder meer voor die deur van die koloniale owerhede gelê word nie, hoewel gruwelike uitbuiting en benadeling wel in die koloniale tydperk plaasgevind het.

Aan die een kant is dit wel so dat verwoestende gevolge gespruit het uit die wyse waarop Afrika bestuur is, maar aan die ander kant kan 'n mens nie by die positiewe gevolge van kolonialisme verbykyk nie. Om maar net 'n paar bydraes in hierdie verband te noem: die ontwikkeling van infrastruktuur; medisyne; die bankwese en ander finansiële instellings; en opvoedingsstrukture (Van der Walt, 2003:10 e.v.). Al hierdie positiewe ontwikkelings en talle ander bied steeds geleenthede aan Afrikane wat nog nie ten volle benut is nie. Dit is van groot belang dat Afrika-lande op 'n onbevangende wyse na hul eie probleme en omstandighede moet kyk, sonder om ander partye en instansies voortdurend die sondebok te maak.

7. Absolute armoede en selbemergtiging

7.1 Bemergtiging en die 'noodlot'

Absolute armoede waarin daar geen vooruitsigte bestaan nie, moet ook van naderby beskou word. Wanneer mense in 'n staat van algehele hulpeloosheid verval het, is dit debatteerbaar of hulle hulself kan help. Dan is dit eintlik vanselfsprekend dat 'n helpende hand eers na hulle uitgesteek moet word om hulle op die been te bring. In hierdie verband kan na die aangrypende roman, *Fateless*, (noodlottigheidsloosheid of noodlotloosheid) van die Hongaarse skrywer Imre Kertész verwys word. In sy resensie van hierdie werk skryf Venter (2006:4) by wyse van 'n inleiding eers op 'n algemene wyse oor die tragedies wat die lewens van sommige mense oorval. Hy verwys ter illustrasie na 'n sestienjarige ma wat in die Prins Albert-vallei saam met haar ma en haar "bybie" woon: "Selfs nou, ná '94 met sy kamtige geleenthede om jouself te bemergtig gaan niks vir Doreen verander nie. Sy sal in daardie selfde huisie oudword, nog armer raak en sterwe" (Venter, 2006:4). Dan verskuif die resensent sy aandag na die werk van Kertész. In hierdie werk word aangedui dat mense in omstandighede kan beland waar die 'noodlot' as't ware onstuitbaar oor jou spoel, soos oor Jode in die tyd van Tweede

Wêreldoorlog; niks kan daaraan gedoen word nie, en die ellende neem net toe totdat jy hulpeloos vasgevang is. Hierdie roman stel ondersoek in na die wyse waarop die mens in so 'n situasie kan reageer: Kan jy, deur verantwoordelikheid vir jouself te aanvaar, die 'noodlotswerking' teenstaan? Kan jy jou lotsbestemming verander deur middel van jou blote menswees? Hoe om ware vryheid te ervaar en jou eie "lot" te bepaal, lê ten grondslag van die roman.

Die hoofkarakter, 'n jong Joodse seun wat in die konsentrasiekampe beland, beleef sy 'noodlot' heel anders as wat verwag sou word. Die sleutel hiertoe is vir hom die begrip tyd (Kertész, 2006:250). Soos tyd in sekondes afgemeet word en weer in minute en in ure, so word die lewe draaglik, word die lewe leefbaar (Kertész, 2006:250).

Die seun wil sy "lot" ook anders as ander Jode hanteer:

It had not been my own fate, but I had lived through it, and I simply couldn't understand why they couldn't get it into their heads that I now needed to start doing something with that fate, needed to connect it to somewhere or something; after all I could no longer be satisfied with the notion that it had all been a mistake, blind fortune, some kind of blunder, let alone that it had not even happened (Kertész, 2006:259).

Aan die einde van sy resensie vra Venter (2006:4) homself af of dit enigsins vir die bogenoemde sestienjarige ma moontlik sou wees om die afgryse van haar bestaan eenkant toe te skuif en haar eie lot te bepaal. Die resensent kom tot die gevolgtrekking dat hy nie in staat is om hierdie vraag te beantwoord nie.

Vanuit die perspektief van die teologie kan hierdie vraag egter wel beantwoord word. Vir 'n Christen is dit 'n onomstootlike waarheid dat God die gelowige mens wat selfs in die ellendigste omstandighede verkeer nooit aan die noodlot oorlaat nie. Selfbemaagtiging en lotsverandering bly altyd 'n moontlikheid. God kan in sy genade deur Jesus Christus die Here self ingryp in mense se lewens en hulle bestaan op 'n positiewe manier rig.

7.2 Bemaagtiging en selfrespek

(1994:66) toon aan hoe belangrik selfvertroue in die bestryding van armoede is. Alhoewel die oorbeklemtoning van die individu gevaarlik kan wees in Christelike terme, is dit juis selfvertroue en selfbemaagtiging wat die deur oopmaak vir die transending van armoede. Bruwer (1994 :66) skryf: "Self-reliance is the way out of dependence." Arigbebe (1997:86) stel dit soos volg: "Self-reliance is thus not merely a nice attribute that a people might or might not cultivate as they struggle to develop. It is an absolute precondition for those who seriously mean to achieve self-transforming development."

Herbinger (1999:12-13) toon aan hoe perspektiewe soos bevoordeling deur deelname die moontlikheid bied om gemeenskappe te bemagtig. Wanneer daar sprake van bemagtiging is, moet die gemeenskap self betrek word by die ontwikkeling. Selbemergtiging speel hierin 'n uiters belangrike rol.

Die eie insigte van die armes lei nie alleen tot beter begrip van hul omstandighede nie, maar ook tot meer effektiewe hulpverlening en verdere ontwikkeling (Robb, 2002:xxv). Die potensiele rol wat armes in hul eie opheffing kan speel, moet dus nooit onderskat word nie (Baaz, 2005:176). Die hulpverleners en geldskenkers behoort hiervan kennis te neem omdat hulle dinge kan leer waarvan hulle vroeër nie bewus was nie (Chambers, 1997:217).

8. Nuwe perspektiewe in Afrika

8.1 Riglyne vir die skep van hoop in Afrika

Dit het waarskynlik geen sin om Afrika van buite af te probeer verander nie. Hierdie benadering is male sonder tal gevolg, en het elke keer misluk. Die enigste hoop is daarin geleë om self betrokke te raak by projekte in Afrika, self die omstandighede waarbinne mense 'n oorlewingstryd voer te ervaar, self te probeer om die lot van mense van binne af te verander deur hulle te leer om hulself te bemagtig. Dit kan alleen gedoen word as die mens besef wie hy of sy voor God is, en hoe die genade van God in sy of haar lewe sigbaar kan word. Anders gestel: die mens moet besef hoeveel potensiaal hy/ sy het, indien God toegelaat word om 'n deurslaggewende rol in sy/ haar lewe te speel. Vir die gebroke mens op hierdie vasteland beteken dit dat die kultuur van Afrika in 'n sekere sin getransformeer moet word. Dit is 'n moeilike taak, ja, maar deur middel van die wonderlike krag van die Evangelie van Jesus Christus kan dit gedoen word.

B.J. van der Walt dui in hierdie verband aan watter transformerende krag daar in die Evangelie is. Die klem moet nie op die Westerse verstaan van die antropologie geplaas word nie, maar op die evangeliese verstaan daarvan, naamlik dat God ingryp en heil vir mense bring. Van der Walt (1999:41) skryf: "Die kerke en Christene van Afrika het 'n dringende behoefte aan 'n dieper en breër verstaan van die Evangelie, wat aan die Christelike getuigenis 'n deurdringende invloed kan gee oor die lengte en breedte van die menslike lewe."

Om daarin te slaag, sal daar inderdaad na hoop, eiewaarde voor God en nuwe lewe in Christus gestreef moet word. Ten opsigte van hoop skryf

Verster (2002:271): “*Hoop*, wat mense se denkwyses kan verander moet geskep word. Sodra mense begin hoop, sal hulle nuwe moed kry om deel te neem aan die makro-ekonomie en invloed daarop uitoefen. Hulle sal aanvaar dat hulle eienaar is van hulle eie omstandighede as mense voor God. Dit bied nuwe hoop vir ’n beter lewe – ten spyte van ellende en swaarkry.”

8.2 Riglyne vir die skep van hoop in die individu

In die narratiewe benadering is die skep van nuwe stories uiters belangrik. Nuwe verhale kan die individu help om op ’n nuwe, vars manier na sy/haar eie lewe te kyk. So ’n verhaal kan die hulpbehoewende ’n ander perspektief op sy/haar lewe bied, veral as sy/haar inherente eiewaarde beklemtoon word. Baie belangrik: hoop kan verkry word wanneer die eiewaarde van die individu herstel word en die betekenis van die lewe van die individu voor God bevestig word.

Du Plessis (2004:104) toon aan hoe perspektiewe op selfbemagtiging in die herskryf van die verhale (stories) van die gemeenskap kan lei tot groei en ontwikkeling. So kan, volgens insiens van die outeur, ook die probleem van armoede met ’n nuwe blik bekyk en selfs opnuut geïnterpreteer word.

Die individu is nie net beeld van God nie, maar ook verantwoordelike wese voor God. Dit beteken dat die individu self betrokke kan raak by die skep van hoop. Die inisiëring en uitbou van hierdie aspek is van groot belang. In Jesus Christus word die inkarnasie die model waarvolgens die nuwe verantwoordelikheid aanvaar en uitgevoer word. Mense wat uit die nuwe verantwoordelikheid leef, kan dan ook deur ’n proses van verdere groei begelei word.

9. Slot

Hierdie studie kom tot die gevolgtrekking dat ware selfbemagtiging binne die konteks van die Christelike geloof wel moontlik is. Alles wat ons weet van God se verhouding met die mens dui daarop dat Hy die mens nie maar sonder meer aan sy lot oorlaat nie. Hy is daar in die uur van nood, maar die mens moet ook sy eie swakheid voor God bely.

In die praktyk is daar geen towerformule en geen finale oplossing vir die probleem van armoede nie. Soos in die bostaande afdelings uiteengesit, bestaan daar egter wel positiewe moontlikhede om ’n bepaalde situasie om te keer. Waar mense self verantwoordelikheid vir hul eie omstandighede aanvaar, lei dit dikwels tot verdere inisiëring van transformerende en vernuwende aspekte.

Bibliografie

- ALIBER, M. 2002. *Poverty eradication and sustainable development*. Kaapstad: HSRC .
- ARIGBEBE, M. 1997. History and culture as foundations of sustainable development and self-reliance. In: Mugambi, J.N.K. (Red.), *The church and the future in Africa: Problems and promises*. Nairobi:AACC.
- BAAZ, M.E. 2005. *The paternalism of partnership: A post-colonial reading of identity in development aid*. London: Zed Books.
- BOTMAN, H.R. 2004. Human dignity and economic globalisation. *Ned. Geref. Teologiese tydskrif*, 45(2), Supplementum: 317-327.
- BRUWER, E. 1994. *Beggars can be choosers: In search of a better way out of poverty and dependence*. Pretoria: IMER .
- CHAMBERS, R. 1997. *Whose reality counts? Putting the first last*. London: Intermediate Technology Publ.
- DE GRUCHY, S. 2003. Of agency, assets and appreciation: seeking some commonalities between theology and development. In: *Journal of theology for Southern Africa*, 117: 20-39.
- DU PLESSIS, R. 2004. Die narratiewe werkswyse in gemeenskapsontwikkeling. In: Ferreira, S.B. en Schoeman, H.P. (Gasreds.), *Kontemporêre bemagtigingsbenaderings in maatskaplike werk, Acta academica*, Supplementum 1: 88-112.
- HERBINGER, W. 1999. Beneficiary participation in context : Practical experiences from a food-aided project in Ethiopia. In: Mullen, J. (Red.) *Rural poverty, empowerment and sustainable livelihoods*. Aldershor: Ashgate: 1-13.
- HEYNS, J.A. 1978. *Dogmatiek*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- JONKER, W.D. 1989. *Uit vrye guns alleen: Wegwysers in die dogmatiek* (6). Pretoria: NGKB.
- KERTÉSZ, I.2006. *Fateless*. Transl. by Wilkinson, T. Londen:Vintage.
- KESTELL. 1918. Die Helpmekeer. In: *Helpmekeer gedenboek: 'n Geskiedenis van die grote reddingsbeweging van die Afrikanervolk met statistieke van die Helpmekeerbeweging* . Kaapstad: De Nationale Pers. 5-41.
- KIRK, J.A. 1999. *What is mission? Theological explorations*. Londen: Darton, Longman & Todd.
- KÖNIG, A. 1983. *Heil en heilsweg*. Pretoria: NG Kerk Boekhandel.
- KRITZINGER, J.N.J. 1995. Studying religious communities as agents of change: An agenda for missiology. *Missionalia*, 23(3): 366 - 396.
- LE BRUYNS, C. & PAUW C. 2004. Looking in two ways: Poverty in South Africa and its ecclesiological implications. *Ned. Geref. teologiese tydskrif*, 45(2), Supplementum: 202-213.
- LEWIS, J.A., LEWIS, M.D., DANIELS, J.A. & D'ANDREA. 2003. *Community Counselling: Empowerment strategies for a diverse society*. Pacific Grove, Ca.: Thomson.
- LLOYD, S.R. & BERTHELOT, T. 1992. *Self-empowerment: Getting what you want from life*. Menlo Park Ca.:Crisp .
- MUSASIWA, R. 1996. Missiological reflections. In: Yamamori, T. Myers, B.L., Bediako, K. & Reed, L. (Eds.), *Serving with the poor in Africa*. (Cases in holistic ministry). Monrovia Ca.: MARC.193-212.
- NARAYAN, D. (Ed.) 2002. *Empowerment and poverty reduction: A source book*. Washington DC : World Bank.
- NEL, M. 1994. *Gemeentebou*. Halfway House: Orion.

- NÜRNBERGER, K. 1999. Prosperity, poverty and pollution: Managing the approaching crisis. Pietermaritzburg: Cluster.
- RANDRIAMARO, Z. 2003. Outlook for Africa: debt, AIDS, and the feminization of poverty. In: Pettifor A. (Ed.) *Realworld economic outlook, the legacy of globalization: debt and deflation*. New York: Pelgrave Macmillan. 116-122.
- ROBB, C.M. 2002. *Can the poor influence policy? Participating poverty assessments in the developing world*. Washington DC: IMF.
- ROSCAM ABBING, P.J. 1974. *Kleine etiek van de inkomsteverdeling*. Deventer, NL: Kluwer.
- SWART, I. 2003. Church, mission and development. Revisiting the pragmatic debate. *Missionalia*, 31(3): 405-426.
- TSHENYE, N. 1996. Self-empowerment: A path to success. *Publico*, 16(3):11-13.
- THOMAS, A. 2000. Poverty and the "end of development". In: Allen, T. & Thomas, A. (Eds.) *Poverty and development in the 21st century*. Oxford: Oxford University Press. 3-22.
- UNITED NATIONS. 2005. *Economic development in Africa: Rethinking the role of foreign direct investment*. United Nations conference on trade and development. New York: United Nations.
- VAN DE BEEK, A. 1996. *Schepping: de wereld as voorspel voor de eeuwigheid*. Baarn: Callenbach.
- VAN DER WALT, B.J. 2003. *Understanding and rebuilding Africa: From desperation today to expectation for tomorrow*. Potchefstroom: ICCA.
- VAN DER WALT, B.J. 1999. *Visie op die werklikheid: Die bevrydende krag van 'n Christelike lewensbeskouing en filosofie*. Potchefstroom: PU vir CHO.
- VAN DER WATT, G. 1992. Die gemeente en missionêre diakonaat. In: Verster, P. (Red.), *Sendingprobleme opnuut bekyk*. Bloemfontein: UOVS.
- VAN NIEKERK, A. 2002. A strategy against poverty in South Africa. In: Kritzinger, D. (Red.), *No quick fixes: The challenge of mission in a changing South Africa*. Pretoria: IMER. 119-128.
- VAN SCHOOR, M.C.E. 1960. *Die Vrystaatse Helpmekeer: Die ontstaan van die helpmekeer-beweging in Suid-Afrika en sy besondere ontwikkeling in die Oranje-Vrystaat*. Bloemfontein: Sentrale Pers.
- VENTER, E. 2006. Die blydskap van die konsentrasiekampe. Resensie: Perspektief. *Rapport*, Mei, 7. 4.
- VERSTER, P. 2002. Die bemagtiging van die armes in informele behuisingsgemeenskappe in Mangaung. *Acta theologia*, 22(2): 262-274.
- VERSTER, P. 2003. Aktiewe gemeente-betrokkenheid by die missionêre diakonaat – 'n ondersoek in 'n gemeente van die NGKA in Mangaung. *Acta theologia*, 23(2): 254-267.
- ZEGEYE, A. & MAXTED, J. 2005. *Our dream deferred: The poor in South Africa*. Pretoria: UNISA.